

ГОДИШНИНИ И ЮБИЛЕИ

В НАВЕЧЕРИЕТО НА 80-ГОДИШНИЯ ЮБИЛЕЙ НА ПРОФ. Д.Ф.Н. МАРИЯ ЧОРОЛЕЕВА

ON THE EVE OF THE 80TH ANNIVERSARY OF PROF. DSC MARIA CHOROLEEVA

Професор доктор на филологическите науки Мария Чоролеева неуморно и всеотдайно изследва въпроси, отнасящи се към различни области на българската лингвистична наука, продължава и лексикографската си дейност, като и до днес редактира най-големия български тълковен речник, с което допринася за развитието на българския език и за неговото правилно и точно използване.

Мария Чоролеева е родена в гр. Кричим в учителско семейство. Завършва гимназия в Пловдив, а след това – Филологическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „Българска филология“. След кратко учителстване избира научното поприще и спечелва конкурс за редовна аспирантура в Института за български език при БАН. Още с постъпването си свързва своя път със Секцията за българска лексикология и лексикография, за да изкачи всички стъпала на научната кариера – от научен сътрудник до ръководител на Секцията. С научната си добросъвестност и упорит труд след години достойно замества своята научна ръководителка проф. Кристилина Чолакова, като застава начело на Секцията и на основния проект – многотомния академичен тълковен „Речник на българския език“.

Научното и професионално развитие на М. Чоролеева започва с успешно защитена дисертация на тема „Адективация на причастията в съвременния български книжовен език“ (1972 г.), като ѝ е присъдена научната и образователна степен „доктор“. През 1982 г. е избрана за доцент. През 2005 г. получава научната степен „доктор на филологическите науки“ след защита на труда „Семантичната категория *степен* и нейното изразяване в българския език“, а през 2006 г. е избрана за професор.

Ръководител е на Секцията за българска лексикология и лексикография в периода 1986–1991 г. и 2000–2009 г. Ръководи национални и между-

народни проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“, Отворено общество и др.

Научните трудове на проф. М. Чоролеева са повече от 120 в различни области на езикознанието – лексикология и лексикография, семантика, семиотика, съпоставително изследване на славянските езици, граматика, езикова култура. Значителна част от публикациите ѝ са в чуждестранни издания. Многобройни са участията ѝ в научни форуми у нас и в чужбина. Библиографски данни за трудове на проф. М. Чоролеева се съдържат в „Библиография по българска лексикология, фразеология и лексикография“, както и в библиографския регистър на информационния портал „Инфолекс“, достъпен от страницата на Института за български език (<https://ibl.bas.bg/infolex/biblrecord.php>). Там ще намерите и рецензии за книгите и речниците на М. Чоролеева, някои от които посочваме накрая.

Най-новата книга на проф. М. Чоролеева „Въпроси на лингвистиката“ (София, Авангард Прима, 2018) представя тематично подредени нейни статии, отпечатани в различни списания и сборници в България и чужбина, които трудно могат да бъдат намерени, както и нови, непубликувани досега изследвания. Структурирането на книгата дава представа за личното усещане на авторката към значимостта на разработваните от нея теми. Както самата авторка посочва в предговора, в началото са поместени най-новите ѝ статии по теория на лексикографията, които са плод на натрупаните в течение на много години знания и опит в създаването на речници.

Лексикографията е най-опознатото поле на изследване, в което проф. М. Чоролеева прави своите детайлни и задълбочени разработки. Тя насочва своето внимание към теорията на лексикографията, тъй като това е малко изследвана научна област, в която все още липсват цялостни проучвания. Така в първия дял на книгата, озаглавен „Въпроси на лексикографията“, авторката е включила статии, посветени на недостатъчно изследвани въпроси от теорията на лексикографията, напр. установяване на периодите в развитието на българската лексикография, типологията на речниците, същност и особености на тълковния речник, ролята на българската лексикография за изграждането на новобългарския книжовен език и др. („Периодизация на развитието на българската лексикография“, „Теория на лексикографията и класификация на речниците“, „Принципи на тълковния речник – център на теорията на лексикографията“, „Тритомният речник на съвременния български книжовен език – основополагащ труд на съвременната научна българска лексикография (по случай петдесет години от издаването му)“, „Българската лексикография и изграждането на новобългарския книжовен език“, „Речниците на Екатерина Велика и първият сравнителен речник с участието на българския език“). Към посочените изследвания трябва задължително да причислим две особено значими нейни студии в международни колективни трудове „История и современное состояние болгарской лексикографии“ (В: Славянская лексикография. Москва, Азбуковник, 2013) и „Славянски сравнителни речници с участието на българския език“ (В: Лексикология и лексикография славянских языков. Мос-

ква, ЛЕКСРУС, 2017; в съавторство с Цветелина Георгиева). Тези две публикации и много други са част от дейността ѝ като дългогодишен член на Комисията по лексикология и лексикография към Международния комитет на славистите.

Проф. М. Чоролеева е сред най-добрите и най-опитните съвременни български лексикографи. Най-значим е нейният принос като автор, редактор и главен редактор на многотомния академичен тълковен „Речник на българския език“ – най-мощното лексикографско дело у нас, което има за цел да събере лексиката от „Рибния буквар“ на П. Берон до днес и детайлно да представи семантичната структура на думите. Проф. М. Чоролеева има участие от втори до петнадесети том (1979–2015 г.), както и в преработените и преиздадени първи четири тома (2001–2012 г.). Тя продължава да работи по проекта за преработването и редактирането на том 6 от речника, финансиран от Министерството на образованието и науката на България по Националната научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“.

Въпреки че се е посветила на „Речника на българския език“, проф. М. Чоролеева участва в създаването и на други речници като „Речник на чуждите думи“ (София, Атлантис, 1996; в съавторство с Георги Армянов, Борислав Георгиев, Иван Касабов, Лилия Крумова-Цветкова, Сабина Павлова) и „Речник на съкращенията в българския език (София, Наука и изкуство, 1983, в съавторство с Лилия Крумова-Цветкова; второ допълнено и преработено издание – София, ИК „Емас“, 2003, в съавторство с Лилия Крумова-Цветкова и Христо Холиолчев). Речникът на съкращенията се основава на сериозно и подробно изследване на двете авторки, които за първи път в българската лингвистика проучват абривиацията и моделите, по които тя се осъществява, като монографията им „Съкращаването и съкращенията в българския език“ (София, БАН, 1982) предхожда появата на речника. Множество публикации на авторките осветляват отделни въпроси на абривиацията. В книгата си от 2018 г. проф. М. Чоролеева включва статиите „Адаптация на инициалните абривиатури като цялостни единици в лексико-семантичната система на езика“ и „Абривиатурите в българския език във връзка с чуждото езиково влияние и глобализацията“, представящи въпроси, неотразени в монографията за съкращаването.

В книгата „Въпроси на лингвистиката“ са поместени и статии, свързани с темата на първата ѝ дисертация: „Отглаголни прилагателни имена или адективирани причастия“, „Неутрализиране на значението за страдателен залог при причастията на *-н*, *-т* в българския език“, „Образуване и особености на някои причастия на *-н*, *-т* в българския книжовен език“, „За една характерна особеност на българските причастия на *-н*, *-т*“, „Отразяването на адективацията на причастията в българските тълковни речници“, „За българските лични имена, образувани от причастия“.

Друга голяма тема, по която М. Чоролеева работи в продължение на много години, е семантичната категория *степен*. Интересът към темата се заражда при участието ѝ в големия международен проект „Българско-

полска съпоставителна граматика“, който е насочен към проучване на езиковите явления в посока от значението към формата. Частта от изследването за семантичната категория *степен*, чийто автор е М. Чоролеева, е публикувана в том III, свезка II, част втора на многотомната „Българско-полска съпоставителна граматика“ (София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 1994) и разглежда същността и значенията на абсолютните степени и средствата за тяхното изразяване в българския и полския език. Отделни аспекти на разглежданата категория са обект и на редица други публикации на авторката. В монографията „Семантичната категория *степен* и нейното изразяване в съвременния български език“ (София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2007) е представена цялостна картина за същността, значенията на тази семантична категория и начините и средствата на изразяването ѝ в българския език, като са анализирани езикови средства от различни равнища – синтактично, морфологично, лексикално, фразеологично, словообразователно. М. Чоролеева убедително доказва, че семантичната категория *степен* е универсална и основна категория, която засяга цялата езикова система.

Трудовете на проф. М. Чоролеева представляват несъмнен принос към научните постижения на българската лингвистика. Нейните задълбочени и прозорливи изводи продължават да се цитират от колеги у нас и в чужбина.

В навечерието на юбилея на проф. Мария Чоролеева ѝ пожелаваме здраве и творческо дълголетие!

Библиография за проф. д.ф.н. Мария Чоролеева:

- Библиография по българска лексикология, фразеология и лексикография. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2011. <https://ibl.bas.bg/infolex/biblrecord.php>.
- Божилова, М. Мария Чоролеева – модерна изследователка с разнообразно и богато на теми научно творчество. – Многообразие в единството, 2011, № 1, с. 44–49.
- Гугуланова, Ив. Рец. за: Чоролеева, Мария. Семантичната категория „степен“ и нейното изразяване в съвременния български език. София, АИ „Проф. Марин Дринов“, 2007. 196 с. – Български език, 2008, № 1, с. 100–103.
- Михайлов, Л. Бележити българи на съвременна България. Велико Търново, Висша книжовна школа „Сириус 4“, 2012, с. 429–430.
- Мурдаров, Вл. Рец. за: Крумова, Лилия, Мария Чоролеева. Съкращаването и съкращенията в българския език. София, БАН, 1982. 200 с. – Съпоставително езикознание, 1983, № 5, с. 95–98.

Надежда Костова / Nadezhda Kostova

✉ Доц. д-р Надежда Костова
kostova.na@abv.bg

✉ Assoc. Prof. Nadezhda Kostova, PhD
kostova.na@abv.bg

Публикувано: 30 юни 2021

Published: 30 June 2021